

N:o 11.

Af Herr **Smith**: *Angående försäljning af vissa utarrenderade kronoegendomar.*

Efter hvad känt är, eger svenska staten större och mindre landt gårdar, spridda särdeles öfver mellersta och södra Sverige, till ett så betydligt antal, att i riksstaten inkomsten derifrån upptages till den betydliga summan af 3 millioner kronor. Denna arrendeinkomsts storlek må till ej ringa grad tillskrifvas den för staten lyckliga tidpunkt, då utarrenderingen af de talrika militieboställena vidtogs. Fördelen här af är ty värr ej ömsesidig, i det att en stor del af personer, som råkat öfvertaga kronoarrenden, nödgas utöfver egendomens behållna afkastning lemna ett tillskott, som är lika beklagligt för den enskilde, som ett sådant tillstånd är farligt för staten, i det man deraf må frukta benägenhet hos arrendatorerne för sådana tillställningar, som hafva en mindre gynsam inverkan å häfden af den upplåtne jorden. Så länge de lagskipande myndigheterna funno arrendators borgesmän, trots begränsningen af den ingångna förbindelsen till fem år, icke förty vara ansvariga för kontraktets uppfyllande jemväl i det afseende att, om nya borgesmän icke anskaffades före utgången af dessa år och arrenderätten af sådan orsak förlorades, de gamla borgesmännen skulle med arrendatorn hålla kronan skadeslös för all uppkommande förlust vid ny utarrendering, gaf den sålunda bestående ansvarigheten af tre personer en viss säkerhet både för det utfästa arrendets framtida utgående och såmedelst äfven för uppehållande af en tillfredsställande hushållning; men Högsta Domstolen har å sista tiden på goda skäl frångått denna konstlade tolkning af den uttryckligen till fem år begränsade förbindelsen; och Domstolen har tillika ansett, att, derest vid förnyad utarrendering ett lägre belopp erhålles,

den förre arrendatorn icke kunde förpligtas att på en gång, med eller utan kapitalrabatt, utgifva för hela den resterande tiden befunnen arrendeskilnad, utan allenast år efter år. Med anledning häraf hafva borgesmännen fredat sig, så snart försummelse icke förekommit under de fem åren, som deras förbindelse afsett; och sjelfve arrendatorn är, sedan han gått ifrån egendomen, gemenligen tryggad för vidare kraf än för det löpande årets merendels obetydliga arrendeskilnad, hvadan tillfälle är honom lemnadt att hemma uti landet sätta sin, må hända genom egendomens utsugning sammanbragta förmögenhet uti säkerhet, så vida han ej finner lämpligast att med begagnande af densamma fortsätta sin gamla näringsverksamhet uti det särskildt för jordbrukare lockande Amerika.

Till denna punkt låter den enskilde jordegaren icke saken gå. Bli det för honom uppenbart, att hans arrendator å de en gång utfästa arrendevilkoren skall gå under, inser han i vanliga fall, att hans egen fördel mer främjas genom någon eftergift på arrendet än medelst ett ensidigt fasthållande af sin å kontraktet grundade juridiska rätt. Vid statens domänförvaltning nödgas man att gå en nästan motsatt väg, hvilket är en af de många olägenheter, som utarrendering för allmän räkning af jordbruksfastigheter föranleder.

Helt visst torde det äfvenledes vara allenast en tidsfråga, när upplåtelse med evärdlig eganderätt af dessa för staten uppenbarligen ej behöfliga hemman kommer att vidtagas, så mycket hellre som lämpligheten deraf redan är erkänd med hänsyn till smärre hemman.

Motståndet deremot grundar sig hufvudsakligen å det betänkliga deruti, att staten såmedelst skulle beröfvas inkomstbringande förmögenhet af högt värde och härigenom göra sig allt mer beroende af statsmedlemmarnes skattebidrag.

Denna uppfattning må väl vittna om ett, efter min åsigt, obefogadt misstroende till samhällsmedlemmarnes offervillighet; men vill jag långt ifrån hafva förnekat betydelsen för samhället af dylik statsförmögenhet. Hvad jag dock dervid fordrar, är: att förmögenheten, jemte det densamma verkligen lemna god inkomst i förhållande till värdet, må hafva ett i socialt hänseende välgörande inflytande; att förvaltningen deraf kan på ett lika tillfredsställande sätt, som om egendomen tillhörde enskilde, ordnas och handhafvas; samt att under kritiska tider, då statens väl och ve beror utaf möjligheten att erhålla medel till utomordentliga utgifters bestridande, denna förmögenhet har ett universelt värde, så att belåning deraf inom landet eller i utlandet må med säkerhet kunna förväntas.

Undersöker jag från denna synpunkt de smärre jordbruksdomä-

nerna, befinnas de sannerligen ej skänka staten den fördel, som skulle påfordras. För enskilde jordbrukare hafva de varit begärliga, hufvudsakligen af skäl att man efter tillståndet före den nyligen ordnade domänförvaltningen förlitat sig å ett angenämt tillfälle att kunna få handskas med egendomen efter godtfinnande. Nu är tillståndet för visso mycket förbättradt; men trots allt hvad som blifvit gjordt för att åstadkomma en god förvaltning, lærer dock en sådan icke kunna utvecklas under tillämpning af vissa fastställda normer, hvilka Kongl. Maj:t icke ens anser sig kunna i enstaka fall frånga.

Samhällsmedlemmar i allmänhet tillskyndas naturligen ej något gagn af jordbruksdomänerna i vidare mån, än att derigenom utskylterna minskas; och hvad jordbrukarne särskildt vidkommer, veta vi allt för väl, att de snarare hafva olägenhet än nytta af dessa här och hvar befintliga gårdar, hvilkas innehafvare alldeles icke eller åtminstone först efter iakttagande af tidsödande och besvärliga formaliteter kunna träffa för jordbruket å platsen lämpliga anordningar. Sålunda, någon fullt tillfredsställande förvaltning blir i afseende å jordbruksdomäner icke möjlig, lika litet som en lycklig återverkan å det ekonomiska välbefinnandet inom samhället kan af dem härledas, hvarjemte man lätt finner, huru som någon fördelaktig belåning deraf i utlandet icke skulle kunna åstadkommas.

Helt annorlunda är åter förhållandet med jernvägar. Detta är en förmögenhet, hvars rentabilitet med största noggrannhet kan beräknas; och det nära sambandet deremellan samt samfärdseln och välmågan inom riket gör, att man, under förutsättning af dess fortsatta stegring, också må kunna påräkna en tillväxt af trafikinkomsterna. I olika afseenden hemta *alla* rikets undersåtar fördel af en gemensam förvaltning, dervid allt kan ordnas å det billigaste och ändamålsenligaste sättet. Vid densamma gifves nemligen tillfälle till iakttagande af den största fördelning vid sysslorna, hvadan också kostnaderna vid förvaltningen icke stiga i proportion med den befarna väglängden. Staten räknar dessutom lägre räntefot å sitt kapital, köper billigare diverse jernvägs-materiel samt erbjuder trafikanterna mera säkerhet än enskilda bolag; i följd hvaraf jag ej tvekar påstå, att jernvägsrörelse, som för de sistnämnda går med förlust, ofta skulle af staten kunna uppehållas med vinst. Härtill kommer slutligen, att, i samma mån staten ökar sin jernvägsförmögenhet utan en motsvarande skuldsättning, dess utländska kredit måste komma att än ytterligare stiga.

Vid jemförelse mellan de anförda begge slagen af statsförmögenhet vill det alltså synas, såsom företrädet svärligen kunde tilläggas jordbruksdomäner, utan tillkomma jernvägar; och härfpå stöder jag min

förhoppning, att en under lämpliga vilkor anordnad försäljning af de förra och inköp af enskilda jernvägar, i den mån fördelaktigt anbud dertill från bolagen inkomme, skulle inom landet emottagas med allmänt bifall.

Om förty en realisation af jordbruksdomänerna, under förutsättning af inflytande medels användande för nyss berörda ändamål, skulle vara fullt förenligt med statens sanna intresse, torde ett sträfvande uti detta syfte ganska godt kunna ställas i samband med någon anordning för förbättrande af kronoarrendatorernes långt ifrån lyckliga belägenhet, beroende delvis å den ringa afkastning, som de i närvarande tid åtnjuta af den upplåtna jorden, delvis åter af deras naturliga obenägenhet för alla mera kostsamma jordförbättringar å densamma.

Den ifrågavarande anordningen har jag tänkt mig vara medgifvande, företrädesvis för personer, som innehafva kronan tillhörig jordbruksfastighet, till en början af visst lägre värde, att efter uppskattning, som på sökandes begäran och bekostnad af Domänstyrelsen föranstaltades, till egendomen genom successiva inbetalningar under en följd af år förvärfva eganderätt, under iakttagande att årligen erlades 4 procent å köpeskillingen såsom arrende och ytterligare 2 procent såsom kapitalafbetalning.

Det lider knappast något tvifvel, att mången arrendator, särdeles den, som å den upplåtna egendomens område hade tillfälle till vidtagande af omfattande odlingsföretag, skulle genom en dylik inköpsrätt beredas en högst väsentlig förmån; och genom en utfästelse af nu antydda beskaffenhet skulle staten, som utan svårighet upplånar penningar till lägre ränta än 4 procent, ej tillskyndas förlust, under det att för den enskilde öppnades utsigt att efter relativt kort tid erhålla eganderätt till en gravationsfri fastighet. Härmed skulle idoghet och sparsamhet på ett kraftigt sätt uppmuntras, och den sålunda frambragta förmögenheten blefve naturligen af betydelse jemväl för staten. Tillsynen af den upplåtna jorden påkallade mindre åtgärd från statens sida, i det att förhållandena blefve så att säga mera stadgade.

Och är det slutligen uppenbart, huru som ett sammanförande i statens hand af den ena jernvägsanläggningen efter den andra blefve till största gagn för näringsutvecklingen inom landet.

På dessa skäl tillåter jag mig vördsamt föreslå,

att Riksdagen för sin del må till Kongl. Maj:t öfverlåta att, i den mån sådant utan förnärmande af enskild rätt kan ske, sälja kronans utarrenderade egen-

domar, som innevarande år icke hafva högre taxeringsvärde än 15,000 kronor, under följande förbehåll:

att försäljningen må ske till den å auktion högstbjudande;

att inbetalningen af den fastställda köpeskillingen må fördelas under en tid af högst 30 år, hvarunder köparen, vid försummelse vare sig att i behörig tid betala för brukningsrätten beräknad årlig afgift, 4 procent å köpeskillingen, likasom stadgad afbetalning derå, eller att efterkomma hvad honom beträffande egendomens vård blifvit förelagdt, må åläggas afträda egendomen samt tillika, derest hela den oguldna köpeskillingen ej genast inbetalas, förklaras förlustig hvad han derå erlagt; och kommer egendomen, tills full liqvid lemnats, att förblifva kronans tillhörighet;

att köpeskillingsbelopp, äfven då successiv inbetalning derå sålunda med 2 procent per anno afbetalts, skola öfverlemnas till Riksgäldskontoret att der förvaltas såsom en särskild fond; samt att, sedan Kongl. Maj:t beslutat inköp af enskildt bolag tillhörig jernväg för statens räkning, den härvid betingade köpeskillingen må af samma medel utbetalas.

Om remiss till vederbörligt Utskott anhålles.

L. O. Smith.